

Warszawa, 05-05-2022 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

XI.811.1.2022.MW

Pan

Paweł Szefernaker

**Pełnomocnik Rządu ds.
uchodźców wojennych z Ukrainy**

**Ministerstwo Spraw
Wewnętrznych i Administracji**

ePUAP

Wielce Szanowny Panie Ministrze!

Wśród osób opuszczających terytorium Ukrainy w związku z wojną wywołaną zbrojną agresją Rosji liczną grupę stanowią osoby ze szczególnymi potrzebami, w tym osoby z niepełnosprawnościami. Działanie w warunkach kryzysu, w tym szybkie i właściwe reagowanie na potrzeby osób z grup szczególnie wrażliwych, jest z pewnością zadaniem trudnym, tym bardziej należy docenić wysiłki już podjęte na rzecz wsparcia Ukraińek i Ukraińców. Niemniej, do Rzecznika Praw Obywatelskich docierają głosy, płynące przede wszystkim od organizacji pozarządowych, że formy pomocy aktualnie oferowane uchodźcom są niewystarczające bądź też nieadekwatne do ich rzeczywistych potrzeb związanych z niepełnosprawnościami.

W dniu 5 maja przypada Dzień Walki z Dyskryminacją Osób Niepełnosprawnych oraz Dzień Godności Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną. Ten dzień powinien stać się szczególną okazją do refleksji o sytuacji osób z niepełnosprawnościami w Polsce oraz podejmowanych przez państwo działaniach mających na celu zapewnienie tym osobom możliwości korzystania z praw i wolności człowieka i obywatela na zasadzie równości z innymi. Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych¹ w art. 10 uznaje niezbywalne prawo do życia osób z niepełnosprawnościami i zobowiązuje do podjęcia wszelkich niezbędnych środków w celu zapewnienia im korzystania z tego prawa, na równych zasadach z osobami bez niepełnosprawności. W sytuacjach zagrożenia art. 10 jest ściśle powiązany z art. 11 Konwencji, zgodnie z którym zadaniem władz publicznych jest podjęcie wszelkich niezbędnych kroków w celu zapewnienia ochrony i bezpieczeństwa osób z niepełnosprawnościami w sytuacjach zagrożenia. Obowiązek ten obejmuje, między innymi, przyjęcie odpowiednich rozwiązań ustawodawczych, administracyjnych i innych, w celu zapewnienia bezpieczeństwa dla osób z niepełnosprawnościami w obliczu konfliktu zbrojnego oraz w sytuacjach wymagających pomocy humanitarnej. Należy jednocześnie zauważyć, że od 24 lutego br. wśród osób przybywających do Polski z Ukrainy, największy odsetek stanowią kobiety i dzieci.

Warto odnotować, że na potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa i ochrony osób z niepełnosprawnościami, w związku z trwającą w Ukrainie wojną, zaapelowało Europejskie Forum Osób Niepełnosprawnych (European Disability Forum).² Zwróciło ono uwagę, że kobiety z niepełnosprawnościami są bardziej narażone na przemoc seksualną, a dzieci z niepełnosprawnościami – na wykorzystywanie i zaniedbanie. W apelu podkreślono również, że kluczowe informacje na temat bezpieczeństwa i ewakuacji są często niedostępne, a same centra ewakuacyjne nie są dostosowane do zróżnicowanych potrzeb uchodźców i uchodźczyń.

¹ Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169, ze zm.; dalej jako: „Konwencja”).

² Tekst apelu dostępny pod adresem: https://www.edf-feph.org/protection-and-safety-of-persons-with-disabilities-in-ukraine/?fbclid=IwAR3k1yxnPa0dBv8_DkhsUIFGz5T3WbzrIQGW4bZFieX8S6i0ys1e1db0_5w [dostęp: 2 maja 2022 r.].

Mając na uwadze powyższe oraz działając również jako niezależny organ monitorujący wdrażanie postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, chciałbym zwrócić uwagę Pana Ministra na kwestie dotyczące osób z niepełnosprawnościami w kontekście problemów napotykanym przez uchodźczynie i uchodźców przybywających w ostatnim czasie do Polski.

Należy zauważyć, że organizacja wsparcia osób z niepełnosprawnościami wyjeżdżających z Ukrainy opiera się przede wszystkim na działalności organizacji pozarządowych i aktywistów, którzy pomagają Ukrainkom i Ukraińcom już od chwili przekroczenia przez nich przejścia granicznego. Jednym z działań podejmowanych na początku ich pobytu w Polsce jest poszukiwanie schronienia, zgodnie z potrzebami osób zgłaszających się. Organizacje pozarządowe zwracają uwagę, że wiele działań nadal podejmowanych jest oddolnie i wymaga **wprowadzenia sprawnego systemu koordynacji**. Koordynacja powinna obejmować zarówno rozpoznawanie potrzeb osób zgłaszających się, jak i zapewnienie im wsparcia w znalezieniu noclegu, sprzętu ortopedycznego czy rehabilitacyjnego, niezbędnych leków, czy udzielania precyzyjnych informacji o możliwych formach pomocy. Z przekazanych mi przez Minister Pracy, Rodziny i Polityki Społecznej³ informacji wynika, że jest możliwość zgłaszania potrzeb osób z niepełnosprawnościami za pośrednictwem ogólnodostępnego portalu pomagamukrainie.gov.pl, w ramach którego przygotowano wyodrębnioną ścieżkę pomocową dla osób z niepełnosprawnościami. Działanie to wymaga jednak wdrożenia odpowiednich rozwiązań informatycznych. Z uwagi na bardzo liczną grupę uchodźców w Polsce projektowanie działania wymagają podjęcia pilnych działań na rzecz ich wdrożenia.

Dodatkową trudnością jest brak koordynacji udzielanych informacji o przysługujących uprawnieniach. Informacje udzielane uchodźcom często są ogólne i nieprecyzyjne, a czasem też błędne. W tym zakresie słusznym kierunkiem wydaje się opracowanie krótkiej ulotki informacyjnej dotyczącej orzecznictwa o niepełnosprawności oraz możliwości uzyskania orzeczenia o potrzebie kształcenia

³ Pismo Minister Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 16 marca 2022 r., dostępne pod adresem: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2022-03/Odpowiedz_MRiPS_16.03.2022.pdf [dostęp: 2 maja 2022 r.].

specjalnego i uruchamianych programach ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Wskazane informacje powinny być również prezentowane w formatach dostępnych, tak aby każdy zainteresowany mógł się z nimi zapoznać.

Rzecznik Praw Obywatelskich otrzymuje także sygnały, że osoby przekraczające granicę polską wymagają wsparcia w uzyskaniu sprzętu ortopedycznego, leków czy innych środków wspierających. Odpowiednie rozwiązania powinny zabezpieczać indywidualne wsparcie zgodne z potrzebami danej osoby. W tym zakresie na uwagę zasługuje możliwość zaopatrzenia w wyroby medyczne w ramach modułu I programu „Pomoc obywatelom Ukrainy z niepełnosprawnością” finansowanego ze środków PFRON⁴. Należy zwrócić uwagę, że **niezbędne wsparcie nie powinno ograniczać się wyłącznie do wyrobów medycznych**. Wśród uchodźców są również dzieci z niepełnosprawnościami, które będą wymagały dostępu do sprzętu umożliwiającego uczestnictwo w edukacji zdalnej w ramach nauki prowadzonej w szkołach ukraińskich czy innego sprzętu wspierającego w życiu codziennym lub potrzebnych do kontynuowania przerwanych przez wojnę terapii. Właściwe programy powinny umożliwiać im korzystanie ze wsparcia ze środków PFRON na takich samych zasadach jak mogą to czynić obywatele Polski legitymujący się orzeczeniem o niepełnosprawności lub innym równoważnym orzeczeniem.

Mimo że uchodźcom, którzy uzyskają numer PESEL, przysługuje szereg uprawnień, tj. możliwość korzystania z polskiego systemu opieki zdrowotnej, edukacji czy wsparcia finansowego, to duże obawy budzą wydłużające się kolejki w celu uzyskania numeru PESEL. W niektórych miastach terminy oczekiwania na wizytę w urzędzie wynoszą ponad dwa miesiące. Sami zainteresowani wyrażają obawy, że w związku z brakiem posiadania numeru PESEL zostaną pozbawieni niezbędnego

⁴ Informacja o programie dostępna na stronie PFRON pod adresem: <https://www.pfron.org.pl/aktualnosci/szczegoly-aktualnosci/news/zaopatrzenie-w-wyroby-medyczne-wsparcie-dla-uchodzcow-z-ukrainy/> [dostęp: 2 maja 2022 r.].

wsparcia. W tej sprawie zwracałem się już do Minister Rodziny i Polityki Społecznej⁵ z prośbą o uwzględnienie występujących opóźnień w procedurze nadawania numeru PESEL w kontekście przysługującego prawa do świadczeń.

Kolejną trudnością, z jaką zmagają się uchodźcy z niepełnosprawnościami, jest konieczność starania się o wydanie orzeczenia o niepełnosprawności w Polsce pomimo posiadania równoważnego orzeczenia ukraińskiego. Z uwagi na sytuację związaną z pandemią COVID-19 wiele osób korzystało z przedłużenia okresu ważności posiadanych orzeczeń na czas stanu epidemii, a po jego zakończeniu będzie musiała wystąpić z nowym wnioskiem o wydanie kolejnego orzeczenia. Należy zakładać, że kumulacja wniosków spowoduje wydłużenie czasu oczekiwania na uzyskanie odpowiedniego orzeczenia. Biorąc pod uwagę te okoliczności, słusznym działaniem byłoby umożliwienie uchodźcom, posiadającym orzeczenie o niepełnosprawności wydane w Ukrainie, możliwości skorzystania z wymaganego wsparcia po przedłożeniu posiadanego już przez nich dokumentu. W tym zakresie niezbędne jest uwzględnienie wskazanego postulatu przy projektowaniu nowych programów kierowanych do uchodźców.

Koordinacja działań i adekwatne reagowanie na zgłaszane liczne potrzeby uchodźców wielokrotnie wymaga skorzystania z wiedzy specjalistycznej. W tym kontekście chciałbym zwrócić uwagę, że w przepisie § 5 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 2022 r. w sprawie ustanowienia Pełnomocnika Rządu do spraw uchodźców wojennych z Ukrainy (Dz. U. z 2022 r. poz. 721), przewidziano możliwość powołania zespołów o charakterze opiniodawczym oraz zlecenia wykonania ekspertyz w zakresie zadań pełnomocnika. W związku z tym, chciałbym zapytać, czy Pan Minister skorzystał już z takiej możliwości, a jeśli nie – zachęcić do rozważenia powołania takiego zespołu, którego zadaniem byłaby analiza i projektowanie działań skierowanych do uchodźców i uchodźczyń o szczególnych potrzebach. Wskazuję również na zasadność ścisłej współpracy z organizacjami pozarządowymi, aktywistami i aktywistkami, którzy prężnie działają na granicy i

⁵ Wystąpienie RPO do Minister Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 5 kwietnia 2022 r., dostępne na stronie RPO pod adresem: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2022-04/Do_MRiPS_PESEL_05.04.2022.pdf [dostęp: 2 maja 2022 r.].

zidentyfikowali szereg zgłaszanych przez Ukrainki i Ukraińców z niepełnosprawnościami potrzeb. Takie działanie pozwoli na wymianę posiadanych doświadczeń i ustalenie adekwatnego wsparcia na rzecz tej grupy osób.

Biorąc powyższe pod uwagę, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2020 r. poz. 627, tj. ze zm.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o analizę przedstawionych postulatów oraz poinformowanie o aktualnie podejmowanych inicjatywach na rzecz wsparcia osób z niepełnosprawnościami opuszczających terytorium Ukrainy, a także wyjaśnienie, na jakim etapie znajdują się prace nad wyodrębnioną ścieżką pomocową dla osób z niepełnosprawnościami. Jednocześnie będę wdzięczny za wyjaśnienie, jakie programy finansowane ze środków Funduszu Solidarnościowego zostały lub mają zostać udostępnione dla osób przybywających z Ukrainy oraz o wskazanie, w jakim zakresie i w obrębie jakich zagadnień współpracuje Pan Minister z organizacjami pozarządowymi w ramach pomocy uchodźcom ze szczególnymi potrzebami.

Łączę wyrazy szacunku

Marcin Wiącek
Rzecznik Praw Obywatelskich
/-podpisano elektronicznie/

Do wiadomości:

Pan Paweł Wdówik - Pełnomocnik Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych
ePUAP